

УДК 340.12[316.62/64:340.131]

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1319140>

О.О. БАРАБАШ,

доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
 Національного університету "Львівська політехніка",
 кандидат юридичних наук, м. Львів, Україна; e-mail: olja8877@yahoo.com;
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2666-9696>

ПРАВОСВІДОМІСТЬ, ПРАВОПОРЯДОК ТА ЗАКОННІСТЬ ЯК ЧИННИКИ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

O.O. BARABASH,

Ass. Professor, Chair of Administrative and Informational Law,
 Lviv Polytechnic National University,
 Ph.D. in Law, Lviv, Ukraine; e-mail: olja8877@yahoo.com;
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2666-9696>

LEGAL AWARENESS, LAW AND ORDER, LEGALITY AS FACTORS OF LAWFUL BEHAVIOR

Постановка проблеми

Правомірну поведінку особи безумовно формує правосвідомість, яка виступає певним джерелом, що викликає внутрішню готовність особи до процесу реалізації правових норм. Проте, важливим є те, що правосвідомість повинна ґрунтуватися на моральному і духовному фундаменті, обліку та всебічному застосуванні історичних особливостей і характерних рис суспільства. Без наявності відповідного культурного рівня, морального клімату неможливо проголосити принципи правової держави.

Справді, у сучасному українському суспільстві, яке поступово виходить із кризового стану на шлях стабілізації, значна роль відводиться правовій культурі у сфері розбудови правової держави. Високий рівень правової культури слугує позитивним чинником, що перешкоджає здійсненню правопорушень, тобто безпосередньо впливає на міцність правопорядку.

Основою статті послугував теоретико-методологічний потенціал праць вітчизняних учених-юристів, теоретиків і філософів права різних періодів становлення теоретико-правової думки. Наукових досліджень, присвячених аналізу саме форм поведінки, зокрема юридично значущої, є обмежена кількість. Найбільш близьку до заявленої теми досліджував А. Шульга. Йдеться про особу як суб'єкт правомірної поведінки у загальнотеоретичному дослідженні. Проблему соціальної дії вивчали О. Балинська, Н. Оніцен-

ко, Л. Макаренко, соціальної бездіяльності – С. Башук, А. Гончарук, Т. Полянський. Окремі види юридичних дій та взаємодії (найчастіше в контексті юридичних фактів і механізму право-реалізації) досліджували Ю. Козенко, Т. Подорожна, І. Полонка, Г. Свириденко, А. Токарська, О. Омельчук. Вагомий внесок в дослідження феномену поведінки людини зробили й зарубіжні вчені, зокрема С. Сілбей (S. Silbey), Л. Фрідман (L. Friedman), М. Шелер (M. Scheler), Р. Кірк (Kirk R.) та ін., які розглядали феномен поведінки людини крізь призму правосвідомості та правової культури. Проте, багато їх праць було написано у 80–90-ті роки минулого століття, через що недостатньо адекватно відображено стан і рівень розвитку наукового знання, нові соціально-політичні реалії, зокрема й оновлення законодавства в контексті забезпечення законності та правопорядку в суспільстві. Відповідно, малодослідженим залишився взаємозв'язок правосвідомості, правопорядку та правомірної поведінки як чинників юридично значущої транзитивної поведінки, взаємозв'язок, взаємозумовленість і взаємозалежність у площині дискретності права.

З огляду на це, метою статті є побудова авторської концепції цілісного підходу до взаємозв'язку правосвідомості, правопорядку та правомірної поведінки. Новизна роботи полягає у визначенні їх якісного співвідношення для уточнення, доповнення соціально значущої поведінки, яка виражена у формі конкретних фізичних

дій або бездіяльності, має бути врегульована нормами права, підконтрольна державі та має спричиняти ефективні юридичні наслідки. Завдання статі – розкрити зміст та взаємозв'язок основних чинників, які здатні впливати на поведінку людини, серед яких, зокрема правопорядок, правосвідомість та законність як чинники соціально-правового середовища у якому формується поведінка людини.

Соціалізація правосвідомості

Правосвідомість особистості формується в ході соціалізації – багатогранного процесу "олюднення" індивіда, його залучення до соціального середовища – нормативно-ціннісної системи і культури суспільства [1, с.31]. Як необхідною і важливою сферою загальної соціалізації в правознавстві виділяється правова соціалізація.

В юридичних джерелах правову соціалізацію визначають як перманентний процес залучення людини до правовідносин та формування в неї правосвідомості й правомірної поведінки; як процес залучення індивіда до соціально-правового середовища, що охоплює пізнання правових принципів і норм, формування до них емоційно-оцінного ставлення, оволодіння практичними навичками правової поведінки і спілкування, освоєння соціальних ролей і відповідних їм прав та обов'язків, формування правових установок і ціннісно-правових орієнтацій, в результаті чого індивід набуває систему особистісних властивостей і якостей, необхідних для адекватного функціонування у сфері правового регулювання [2, с.44].

Правова соціалізація – це процес освоєння особистістю стандартів нормативної, законотворчої поведінки, а також, є складовою частиною загальної індивідуальної соціалізації та інкультурації як залучення особистості до універсального соціокультурного досвіду. Правова соціалізація передбачає не тільки набуття відповідних нормам права навичок соціальної поведінки, а й розвиток мотиваційних структур як внутрішніх гарантів, які забезпечують дотримання особистістю правових приписів [3, с.182].

При цьому, на думку І. Коваленко, правова соціалізація людини детермінується багатьма чинниками різних рівнів. На макрорівні (рівні всього суспільства) формування правової культури зумовлене характером політичного режиму, пануючими соціально-економічними відносинами, змістом національної культури, що виникла в процесі історичного розвитку суспільства, пропагандистом і розповсюджувачем якої є бібліотека. На мезорівні (рівні великих соціа-

льних груп) – місцем тієї чи іншої групи у соціальній структурі суспільства, особливостями її соціального буття. На цьому рівні на людину великий вплив здійснює соціально-професійне середовище, яке зумовлює формування відповідного рівня правосвідомості та відповідного типу правової поведінки. На мікрорівні (рівні малих соціальних груп) – особливостями правосвідомості родини, трудового колективу, неформального спілкування [4, с.1].

Проте, варто зауважити, що поряд із позитивними формами соціалізації існують мінливі, в результаті яких у самостійне життя виходять індивіди, схильні переважно не до законотворчої, а до делінквентної і кримінальної поведінки. Наприклад, сім'ї з деформованими відносинами і неправові держави є основними винуватцями існування мінливих форм соціалізації [5, с.35].

Нормативно-ціннісна перебудова мотиваційної системи особистості відбувається в процесі внутрішнього засвоєння і прийняття правових норм. Засвоєні принципи і норми включаються в психологічну структуру особистості в якісно перетвореному вигляді – "у формі належного ставлення й оціночних критеріїв" [6, с.89].

Така психологічна модель включає наступні стадії:

- 1) пізнання правових принципів і норм;
- 2) оцінне сприйняття норм, формування до них інтересу на раціональному й емоційному рівні;
- 3) формування позитивного оцінного ставлення до норм, прийняття їх розумом і почуттями;
- 4) перетворення нормативних приписів у внутрішню цінність особистості (правові переконання);
- 5) закріплення нормативно-інсталяційного стереотипу в результаті повторної реалізації норми права в поведінці [7, с.75–82].

Головним аспектом соціалізації, отже, є взаємодія індивіда із соціальним середовищем із залученням і на основі мотиваційних чинників. Здатність мотивів ініціювати та активізувати різноманітні акції поведінки обумовлена суперечливою структурою мотиваційної діяльності. Соціально-правове середовище особистості в ролі основних компонентів передбачає суспільні відносини, що регулюються правом; норми права, що виступають щодо індивідуальної свідомості як зовнішня соціальна реальність; суспільна правосвідомість, правосвідомість соціальних груп, у які включається індивід у своїй життєдіяльності; різні соціальні інститути, до компетенції яких входять правотворчі, правозастосовні, правоохоронні та правовиховні функції.

Правопорядок як чинник соціально-правового середовища

Найважливішим організаційним і стабілізаційним чинником соціально-правового середовища в цілому є порядок – порядок відносин, що складаються в результаті здійснення вимог законності. Т.С. Подорожна правовий порядок розуміє як певний стан урегульованості правовими нормами суспільних відносин, що охоплює такі властивості, як узгодженість, скоординованість, структурна організованість, і залежить не тільки від зовнішнього соціально-нормативного впливу, а й від характеру реагування на нього суб'єктів. Зокрема, вчена резюмує, що право є ціннісно-нормативною системою, основою якої є порядок. Правопорядок є: результативною стороною права; правом, реалізованим у суспільних відносинах; станом реалізації і показником реалізації права. Особлива роль права у формуванні правового порядку пояснюється його соціально-психологічними функціями: оцінки (суб'єктивне право) та опису (об'єктивне право). Суб'єктивне право людини дозволяє їй дати власну оцінку суспільним явищам з позиції "справедливо–несправедливо". Об'єктивне право дозволяє відобразити в нормативно-правових актах суспільну практику та закріпити правові засоби досягнення порядку в суспільстві. З огляду на це, правовий порядок – це об'єктивно та суб'єктивно обумовлений стан соціального життя, який характеризується внутрішнім погодженням, урегульованістю системи правових відносин, заснованих на нормативних приписах [8, с.67]. Проте, сама урегульованість суспільних відносин не є тому свідченням сформованого в їхній сфері суспільного порядку. Останній складається в результаті соціально-нормативного регулювання суспільних відносин та втілення приписів соціальних норм у поведінці суб'єктів цих відносин.

З огляду на це, вважаємо, що правовий порядок – це об'єктивно та суб'єктивно обумовлений стан соціального життя, який характеризується внутрішнім погодженням, урегульованістю системи правових відносин, заснованих на нормативних вимогах, принципах права та законності, а також на демократичних, гуманістичних та моральних вимогах, правах та обов'язках, свободі та відповідальності всіх суб'єктів права. Особлива роль права у формуванні правового порядку пояснюється його соціально-психологічними функціями: оцінки (суб'єктивне право) та опису (об'єктивне право). Суб'єктивне право людини примушує та дозволяє їй дати оцінку

своєї поведінки з позиції "справедливо – несправедливо". Об'єктивне право дозволяє зрозуміти відображення в нормативно-правових актах суспільної практики. Відповідно, порядок суспільного життя, що гарантує цивілізовані умови існування та розвитку індивідів, соціальних груп, суспільства в цілому, не може бути створений без належної участі держави, яка вмilo та ефективно використовує для регулювання соціальних процесів арсенал правових засобів та методів. З іншого боку, як наголошують вчені, правова реальність органічно включена в загальний, єдиний, нормативно-ціннісний континуум "соціальність-культура". Тому як соціальне явище в об'єктивній формі право існує в правових відносинах і соціальних інститутах, у суб'єктивній формі – у правосвідомості, що обслуговує правове життя [8, с.159].

Відсутність правового порядку справляє руйнівний вплив на суспільство, унеможливорює задоволення потреб, забезпечення інтересів та цілей. Це може виявлятися, насамперед, у незахищеності прав, свобод та інтересів громадян, загрози життю, здоров'ю та гідності людей, позбавленні гарантій соціального захисту і добробуту, у соціальному розшаруванні суспільства, свавіллі з боку органів влади, недосконалості прийнятих законів та інших нормативно-правових актів, низькій якості діяльності правозастосовних органів і, нарешті, в неправомірній поведінці інших суб'єктів права. Тобто з позицій особи правовий порядок виступає, в першу чергу, як засіб захисту її прав, свобод і законних інтересів. Він забезпечує охорону людини як від сваволі самої держави та її органів, так і від протиправних дій інших суб'єктів. Держава з цієї точки зору виступає як специфічне утворення, призначення якої полягає в забезпеченні стабільності та стійкого розвитку соціуму.

Правовий порядок є бажаним для суспільства кінцевим результатом здійснення вимог соціальних норм, конкретизованих у суб'єктивних правах та обов'язках. Він уособлює життя, реальне буття цих норм, за своєю реалізацією в адекватній поведінці суб'єктів.

Правопорядок, на думку деяких зарубіжних учених, наприклад, Р. Керк (Kirk R.), завжди сприяє розвитку культуротворчих здібностей особистості, стимулює її творчий потенціал, відкриває широкий простір для творчої самореалізації [9]. Його визначають як якісно своєрідний стан суспільного життя; як стан упорядкованості суспільних відносин, що виражає реальну вимогу законності; як система цілеспрямованих

суспільних відносин, що складається із сукупності всіх юридичних зв'язків, змістом яких є поведінка суб'єктів, відповідно їхні права й обов'язки; як внутрішньо узгоджена система суспільних відносин.

Правопорядок – це порядок у суспільних відносинах, які регулюються правом, при якому гарантується реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників правовідносин, забезпечується їхня правомірна поведінка, здійснення законності. Це упорядкований за допомогою права, його застосування та інших форм реалізації підзаконний порядок суспільного життя, його нормальний стан, основний зміст якого становить правомірна поведінка, практичне здійснення законності. Правопорядок реально забезпечує втілення в життя державних і особистих інтересів, закріплених у нормах права; охорону суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків, що є змістом правомірної поведінки суб'єктів права.

В. Бачинін вважає за необхідне вести мову про два типи правопорядку: органічний і механістичний. Органічна модель правопорядку являє собою відкриту систему, наділена здатністю обміну інформацією із соціальним середовищем, оперативного реагування на всі події в суспільстві, зміни і прагне своєчасно адаптуватися до них. Така система, на думку автора, здатна успішно знаходити різноманітні правові засоби згладжування і взаємного примирення протилежних соціальних позицій, упорядкування людського існування, щоб кожна людина мала все необхідне для нормального життя, могла вдосконалюватися, примножувати свій культурно-духовний потенціал. Органічний правопорядок передбачає такі стосунки між соціальним цілим і його частинами, коли сторони, залишаючись протилежностями, все-таки набувають здатності договірної рівноваги інтересів, обов'язків і прав [10, с.41]. Отже, правопорядок спрямований на захист й охорону "правових" інтересів громадян, є вагомим чинником правомірної поведінки.

Законність як функція забезпечення правомірної поведінки

Із правопорядком нерозривно пов'язана законність, яка також виконує важливі функції в забезпеченні правомірної поведінки громадян.

Для розуміння законності як засобу забезпечення правомірної поведінки важливо те, що одна з головних її вимог полягає в необхідності суворого й неухильного дотримання приписів

норм права в реалізації прав та обов'язків громадян, у соціальній діяльності, що знаходиться у правовій формі суспільних відносин. Законність як елемент демократії повинна забезпечувати не пасивну реалізацію громадянами вимог правових норм, а їх активне використання задля викоринення антисоціальних явищ у всіх сферах життя нашого суспільства.

Законність виступає чинником зміцнення соціального порядку, що встановлюється державою і закріпленій системою законодавства.

Для означення взаємозв'язку правопорядку, правомірної поведінки і правосвідомості, визначення їх якісного співвідношення науковці, зокрема Є. Белканов, використовують категорію "лояльність правосвідомості": "Лояльність правосвідомості – це властивість правосвідомості, його окремих елементів забезпечувати формування правомірної поведінки та сталого правопорядку" [11, с.47].

Ця властивість може бути виражена різною мірою. Коли лояльність переважає у спрямованості правосвідомості, можна говорити про позитивний рівень лояльності. Якщо складається ситуація, коли лояльність виражена в незначній мірі і в результаті дії механізму правосвідомості складається неправомірна поведінка, можна говорити про низький або негативний рівень лояльності.

Підвищення рівня лояльності правосвідомості, як зазначає С.С. Сілбей (Silbey S.S.), досягається за допомогою правового виховання, тобто системи заходів, що організовується державними чи іншими органами для забезпечення правомірності поведінки, що досягається за допомогою засвоєння цінностей правової культури [12]. Звісно, правильніше розглядати законність як певний режим (стан) суспільних відносин, який характеризується їх відповідністю приписам правових норм. Законність, характеризуючи стан юридичної правомірності суспільних відносин, є передумовою правопорядку, умовою його виникнення і зміцнення.

Висновки

Таким чином, основними чинниками, які впливають на правомірну поведінку особи, є правосвідомість, правопорядок та законність. Їх взаємозв'язок та взаємозумовленість показує, в якому стані знаходяться збалансовані інтереси особи та суспільства та якою мірою держава здатна сприяти їх задоволенню. Саме взаємозв'язок правосвідомості особи з її правомірною поведінкою виступає тією діалектичною

суперечністю, тим внутрішнім чинником, який є одним із основних засобів забезпечення правового порядку. Відповідно, правопорядок відображає структурну впорядкованість, організованість поведінки людини, яка повинна існувати лише в умовах законності. Будучи зумовлені потребами упорядкованого розвитку правових відносин, вимоги законності зорієнтовані на за-

безпечення правомірного характеру поведінки всіх суб'єктів і, отже, несуть в собі конкретну програму людської діяльності і спілкування в соціально-правовому середовищі. Суть цієї програми полягає в забезпеченні точної відповідності поведінки всіх суб'єктів правовим приписам і формуванні критеріїв законного та незаконного у сфері права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Полонка І. А. Генезис сутності правової поведінки та пропозиції щодо поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. "Юриспруденція"*. 2014. № 10–2. Т. 1. С. 31–35.
2. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: монографія / Ю. П. Битяк та ін.; за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка; НДІ буд-ва та місцевого самоврядування АПРН України. Харків: Право, 2007. 248 с.
3. Бедь В. В. Юридична психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 436 с.
4. Коваленко І. Правова соціалізація як процес формування правової культури. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 6. С. 1–3.
5. Клімова Г. П. Правосвідомість: до теорії питання. *Актуальні питання інноваційного розвитку*. 2012. № 2. С. 35–41.
6. Поляков А. В. Общая теория права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2011. 472 с.
7. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 268 с.
8. Подорожна Т. С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 536 с.
9. Kirk R. The roots of American order / LaSalle-III., Open Court, 1975.
10. Бачинин В. А. Неправо (негативное право) как категория и социальная реалья. *Государство и право*. 2001. № 5. С. 14–20.
11. Белканов Е. А. Структура и функции правосознания: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург, 1996. 25 с.
12. Silbey S. S. Legal Culture and Legal Consciousness. *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. New York: Elsevier, Pergamon Press, 2001. P. 8623–8629.

REFERENCES

1. Polonka, I. A. (2014). Henezys sutnosti pravovoyi povedinky ta propozytyi shchodo ponyattya [Genesis of the essence of legal behavior and suggestions on the concept]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. "Yurysprudentsiya"*, 10–2 (1). 31–35 (in Ukr.).
2. Bytyak YU. P. et al; Bytyak, YU. P., & Yakovyuk, I. V. (Reds.). (2007). *Pravova kul'tura v umovakh stanovlennya hromadyans'koho suspil'stva: monohrafiya* [Legal culture in the conditions of formation of civil society: monograph]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
3. Bed', V. V. (2004). *Yurydychna psykhohohiya: navch. posib.* [Legal psychology: teach. manual]. Kyiv: MAUP (in Ukr.).
4. Kovalenko, I. (2011). *Pravova sotsializatsiya yak protses formuvannya pravovoyi kul'tury* [Legal socialization as a process of formation of a legal culture]. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, (6). 1–3 (in Ukr.).
5. Klimova, H. P. (2012). *Pravosvidomist': do teoriyi pytannya* [Consciousness: to the theory of question]. *Aktual'ni pytannya innovatsynoho rozvytku*, (2). 35–41 (in Ukr.).
6. Polyakov, A. V. (2011). *Obshchaya teoriya prava* [General theory of law]. Sankt-Peterburg: Yuridicheskiy tsentr Press (in Russ.).
7. Obratsov, P. I. (2004). *Metody i metodologiya psikhologo-pedagogicheskogo issledovaniya* [Methods and methodology of psychological and pedagogical research]. Sankt-Peterburg: Piter (in Russ.).
8. Podorozhna, T. S. (2016). *Pravovyy poryadok: teoretyko-metodolohichni zasady konstytutsionalizatsiyi: monohrafiya* [Legal order: theoretical and methodological foundations of constitutionalization: monograph]. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukr.).
9. Kirk, R. (1975). The roots of American order. LaSalle-III., Open Court (in Eng.).
10. Bachinin, V. A. (2001). *Nepravo (negativnoye pravo) kak kategoriya i sotsial'naya realiya* [Wrong (negative law) as a category and social reality]. *Gosudarstvo i pravo*, (5). 14–20 (in Russ.).
11. Belkanov, Ye. A. (1996). *Struktura i funktsii pravosoznaniya* [Structure and functions of legal awareness]. Kandydats'ka dysertatsiya thesis (Шифр специальности). Yekaterinburg (in Russ.).

12. Silbey, S. S. (2001). Legal Culture and Legal Consciousness. *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. New York: Elsevier, Pergamon Press, (p. 8623–8629) (in Eng.).

Надійшла 20.04.2018

РЕКОМЕНДОВАНЕ ЦИТУВАННЯ (RECOMMENDED CITATION), АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS)

Барабаш О. О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 3. С. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_3_3.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1319140>

Досліджено взаємозв'язок та взаємовплив правосвідомості, правопорядку та законності на правомірну поведінку особи, яка несе в собі конкретну програму людської діяльності і спілкування в соціально-правовому середовищі. Суть цієї програми полягає в забезпеченні точної відповідності поведінки всіх суб'єктів правовим приписам і формуванні критеріїв законного та незаконного у сфері права. Обґрунтовано, що найважливішим організаційним і стабілізаційним чинником соціально-правового середовища в цілому є правопорядок – порядок відносин, що складаються в результаті здійснення вимог законності. Зроблено висновок, що правопорядок відображає структурну впорядкованість, організованість поведінки людини, яка повинна існувати лише в умовах законності. Будучи зумовлені потребами упорядкованого розвитку правових відносин, вимоги законності зорієнтовані на забезпечення правомірного характеру поведінки всіх суб'єктів і, отже, несуть в собі конкретну програму людської діяльності і спілкування в соціально-правовому середовищі.

Ключові слова: *правомірна поведінка; соціалізація; соціально-правове середовище; правосвідомість; правопорядок; законність*

Барабаш О.О. Правосознание, правопорядок и законность как факторы правомерного поведения

Исследована взаимосвязь и взаимовлияние правосознания, правопорядка и законности на правомерное поведение, несущее в себе конкретную программу человеческой деятельности и общения в социально-правовой среде. Суть этой программы заключается в обеспечении точного соответствия поведения всех субъектов правовым предписаниям и формировании критериев законного и незаконного в сфере права. Обосновано, что самым важным организационным и стабилизирующим фактором социально-правовой среды в целом является правопорядок – порядок отношений, складывающихся в результате осуществления требований законности. Сделан вывод, что правопорядок отражает структурную упорядоченность, организованность поведения человека, который должен существовать только в условиях законности. Будучи обусловленные потребностями упорядоченного развития правовых отношений, требования законности ориентированы на обеспечение правомерного характера поведения всех субъектов и, следовательно, несут в себе конкретную программу человеческой деятельности и общения в социально-правовой среде.

Ключевые слова: *правомерное поведение; социализация; социально-правовая среда; правосознание; правопорядок; законность*

Barabash O.O. Legal Awareness, Law and Order, Legality as Factors of Lawful Behavior

The interconnection and mutual influence of legal awareness, law, and order, legality on the lawful behavior of a person, which performs a concrete program of human activity and communication in the social and legal environment, are investigated. The essence of this program is to ensure the exact conformity of the behavior of all subjects with legal provisions and the formation of criteria for the legal and the illegal in the field of law. It is proved that the most important organizational and stabilizing factor of the social and legal environment as a whole is law and order – the order of relations, which are formed as a result of the implementation of the requirements of legality. There is no doubt that the legal awareness forms the lawful behavior of a person. The legal awareness is a source, which causes the person's internal readiness to the process of implementing legal norms. However, it is important that the legal awareness should be based on the moral and spiritual foundation, recognition and comprehensive application of historical features and characteristics of society. It is impossible to declare the principles of a law-governed state without the appropriate cultural level, moral climate. In fact, in the modern Ukrainian society, which gradually gets out of the crisis on the path to stabilization, the legal culture plays a significant role in the field of building a legal state. The high level of the legal culture is a positive factor in preventing from offenses, which directly affects the strength of law and order. The purpose of the article is a creation of the author's concept of a holistic approach to the relationship between legal awareness, law and order and lawful behavior. The novelty of the article consists in determining their qualitative correlation to specify, supplement socially meaningful behavior, which is expressed in the form of concrete physical actions or inactions, should be regulated by norms of law, controlled by the state and should

lead to effective legal consequences. The task of the paper is to reveal the content and interconnection of the main factors that can affect human behavior, in particular, they include law and order, legal awareness and legality as factors of the social and legal environment in which human behavior is formed. It is concluded that the legal order reflects the structural order, the organization of human behavior, which should exist only under conditions of legality. The requirements of legality are stipulated by the needs of the orderly development of legal relations, they are oriented to ensure the lawful nature of the behavior of all subjects and, therefore, they carry a specific program of human activity and communication in the socio-legal environment. It is substantiated that the lack of legal order has a devastating effect on society, makes it impossible to meet needs, provide interests and goals. This may manifest itself, first of all, in the exposure of rights, freedoms and interests of citizens, the threat to life, health and dignity of people, the deprivation of guarantees of social protection and welfare, the social differentiation of society, the arbitrariness of the authorities, imperfections of adopted laws and other normative and legal acts, the low quality of law enforcement agencies, and, finally, in the illegal conduct of other legal entities. That is, from the standpoint of a person, legal order serves as a means of protecting his/her rights, freedoms and legitimate interests. It provides the protection of the person, both from the arbitrariness of the state and its bodies and from the unlawful actions of other subjects. In this context, the state acts as a specific entity, the purpose of which is to ensure stability and sustainable development of the society.

Key words: *legally meaningful behavior; legal responsibility; solidarity with law; justice; legality; legal duty; respect for the law*